

Рада Мандић*,
Лидија Гочевић,
Биљана Пашалић
Универзитет у Источном Сарајеву
Педагошки факултет Бијељина
Сњежана Симић, Сока Јовић, Весна Ђука

УДК 314.336(497.6)
618:314.33:342.7
DOI 10.7251/NSK1515009M
Оригинални научни рад

ПЛАНИРАЊЕ ПОРОДИЦЕ У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА ШКОЛЕ БУДУЋНОСТИ

***Апстракт:** Значај овог научно-истраживачког рада огледа се у у дефинисању и утврђивању структуре савремене породице у Републици Српској, која директно утиче на будуће стање предшколске и школске популације. Овај рад поред тога што указује на важност и значај планирања породице у функцији развоја школе будућности, има и за циљ да испита и утврди утицаје демографских детерминанти развоја (економске, социјалне, здравствене, културне, образовне, политичке и др.), на обликовање савремене породице, као и мотиве и разлоге за остварену, или неостварену репродукцију, добијене на основу ставова и мишљења испитаника. Све неповољније демографско стање код нас је резултат дјеловања неповољних трендова, што за посљедицу има старење популације, смањење радног контингента становништва, смањује се удио младих фертилних жена, долази до трајног напуштања села и прилагођавања породице модерном животу у граду. Тиме је занемарена улога жене као главног носиоца репродукције. Број рођења у једној години директно утиче на бројност предшколске и школске популације. Општа стопа наталитета је основни показатељ ученичких капацитета. За анализу ставова о планирању породице, методом случајног узорка укључили смо 500 испитаника женског пола, просјечне старости 27 година, из различитих руралних и урбаних цијелина. Значај овог рада огледа се у добијеним резултатима који говоре о потенцијалном броју дјеце која би сутра сједила у школским клупама. Спроведено истраживање указује на садашње стање као и проблеме и могућа рјешења која би позитивно утицала на планирање породице у скоријој будућности.*

***Кључне ријечи:** породица, популациона политика, предшколска и школска популација.*

* radazekanovic@gmail.com

Увод

Планирање породице је традиција стара колико и само људско друштво. Хронолошки посматран, развој човјечанства од настанка првог човјека до данас стално је праћен повећањем броја становника на Земљи. Међутим, данашњу демографску слику у Републици Српској углавном обиљежавају негативни трендови као што су недовољно рађање, смањена стопе наталитета, све касније ступање у брак, одлагање рођења првог дјетета, што за посљедицу има смањење броја становника.

Демографска будућност Републике Српске доста је неизвјесна с обзиром на дуготрајне негативне трендове, низак фертилитет мјерен стопом укупног фертилитета, дуготрајнији природни пад становништва, појаве секундарног негативног миграционог салда (Пашалић и Мандић 2014). Ове неповољности су изазване бројним историјским и дуготрајним дјеловањем негативних утицаја (рат, криминал, политичка превирања, миграције, незапосленост, неријешена стамбена питања и др.). Рађање као позитивна компонента утиче на ревитализацију и обнављање становништва као и његове старосне структуре. Мјерама популационе политике се подстиче и усмјерава на повећано рађање и продужење просјечног трајања живота. Тиме би се побољшао квалитет живота и обнављање генерација, а то нам указује на неопходност већег броја рађања, што ће резултирати већим бројем предшколаца, ђака и већим бројем запослених.

Промијењен положај жене у друштву мијења и структуру породице и битно утиче на остваривање функције материнства. Један од видова тих промјена је и смањење рађања, као и смањење смртности одојчади. С друге стране, величина породице све је више повезана за остваривање жеље за хуманим животом и саставни је дио настојања људи за бољим животним стандардом. Одлучивање о величини породице је у заједничком интересу родитеља и друштва. Планирање породице као трајни људски и друштвени напор у свакој савременој примјени обезбјеђује веома значајне социјалне, здравствене, економске, политичке и друге предности.

Развој становништва Републике Српске са врло различитим регионалним карактеристикама прате проблеми који доводе до непожељних демографских, економских и социјалних посљедица. Велике су разлике у нивоу обнављања становништва у појединим подручјима земље, што је непосредно посљедица различитих трендова стопе рађања (наталитета) и стопе смртности (морталитета), као и унутрашњих и спољних миграција, што зависи од економске, социјалне и културно-образовне развијености.

Посматрано са аспекта система образовања и васпитања, неопходно је обезбиједити да се у складу са савременим педагошким принципима и

научним достигнућима, у наставним програмима предшколског образовања и васпитања, основног, средњег и високог образовања, примјерено узрасту дјече и омладине и карактеру студија, прошире садржаји из области демографије и планирања породице и слободног и одговорног родитељства. То је битан предуслов за остваривање функције школе будућности на нашим просторима.

Методолошки оквир истраживања Матријал и методе

С обзиром да је основни циљ овог рада утврдити које демографске детерминате утичу на структуру савремене породице, стање у којем се тренутно налазе и оно које би у будућности допринијело повећању броја дјече предшколског школског узраста, при истраживању смо користили више метода рада како бисмо дошли до научног сазнања.

Имајући у виду сложеност фактора који утичу на структуру савремене породице, у складу са циљем и задатком истраживања, полазимо од хипотезе да друштвено окружење и његове промјене битно утичу на обликовање и улогу савремене породице, а потом и на функције школе будућности. Бројни социо-економски, образовни, културни, социјални и политички услови, као и сам стил и начин живота битни су фактори од којих зависи рађање жељеног броја дјече.

У истраживању се примјењује посебна методологија, која се разликује од уобичајених синтетних приступа. У истраживању су коришћене научне методе које су међусобно комплементарне и које истраживање чине темељним и потпуним. У анализама овакве проблематике пожељно је комбиновање више истраживачких метода (*multi-method*). То је ситуација гдје се једна метода ослања на другу, а све с циљем ефективног истраживачког концепта.

Техника прикупљања података спроведена је анкетирањем, а као мјерни инструмент коришћен је анкетни упитник за испитанике (породиље) у Републици Српској у коме је учествовало 500 испитаника у сљедећим општинама: Бијељина, Зворник, Милићи, Угљевик, Добој, Шамац, Модрича, Шековићи, Осмаци и Лопаре. Испитиване су жене у фертилној доби између 20 и 40 година старости што их сврстава у категорију младог зрелог становништво, с просјечно 27 година живота¹.

¹ Анкетирањем је обухваћена само женска популација у фертилном периоду (15 – 49 год.), која обезбјеђује биорепродукцију становништва.

Резултати и дискусија

Досадашњи трендови у Републици Српској показују да недовољно рађање настаје као последица смањења броја жена у фертилном периоду, продуженог школовања, повећања степена образовања становништва, све каснијег склапања брака, планирања породице, присуства контроле рађања, повећања стерилитета, миграција и сл. Наредна табела управо показује колико је помјерена граница рађања и колики је број живорођене дјеце према старости мајке.

Табела 1. Број живорођене дјеце према старости мајке

Година	Укупно	<15	15-	20-	25-	30-	35-	40-	45-	50+
			19	24	29	34	39	44	49	
1998	13 527	-	796	4.374	4.008	2.428	1.036	246	16	2
2000	14.191	1	722	4.356	4.310	2.411	1.126	262	12	1
2002	12.336	4	787	3.828	3.921	2.049	878	210	5	-
2004	10.628	4	697	3.551	3.547	1.838	776	144	8	1
2006	10.524	3	586	3.186	3.590	2.163	691	144	11	-
2008	10.198	4	536	2.759	3.642	2.241	745	169	6	-
2010	10.147	-	436	2.465	3.573	2.540	919	150	9	-
2012	9.978	1	452	2.179	3.505	2.630	1.015	184	12	-

Извор: Републички завод за статистику, Демографска статистика, Статистички билтен бр.16, Бањалука, 2013.

Званична статистика не располаже комплексним подацима у вези са ставовима о планирању породице и популационој политици. Због тога се спроведено анкетно истраживање о планирању породице које је вршено у последње три године на Педагошком факултету у Бијељини, може сматрати јединственим и веома значајним. Из анализе резултата спроведеног истраживања у погледу ставова жена у фертилном периоду, могу се извести бројни закључци о планирању породице и спровођењу пронаталитетних мјера.

Од 500 испитаника између 20 и 40 година старости највећи број анкетираних жена је у старосној категорији младог зрелог становништва (у просјеку 27 година). Овај податак говори о „поремећеном брачном тржишту“ и формирању породице у зрелијим годинама, гдје економски фактор има доминантан утицај. Потврда томе је да у Републици Српској највећи број живорођених је од жена у старосној доби од 25 до 29 година.

Данашњу породицу у Републици Српској углавном чини мали број чланова, што се може утврдити на основу добијених одговора у спроведеном истраживању. Највећи проценат чине жене са једним дјететом, односно савремену породицу чине родитељи и њихово једно или двоје дјеце. Тако је у оквиру питања о реду рођења дјеце утврђено да највећи проценат припада рођењу првог (41,2%), потом другог дјетета (37,7%). Рађање трећег дјетета је испод потребног нивоа (17,9%), а четвртог и сваког наредног је врло ријетка појава (око 3%).

Табела 2. Живорођени по реду рођења дјетета²

Прво	Друго	Треће	Четврто	Пето	Шесто
41,2%	37,7%	17,9	2,8	0,2	0,2

Извор: Анкетно истраживање, Педагошки факултет, 2014.

Година рођења првог дјетета зависи од старости мајке. Жене у Републици Српској се касније одређују за материнство. Статистички посматрано, просјечна старост мајке при рођењу дјетета у Републици Српској помјерена је на 26.8 година.

Родитељство се у већој мјери доживљава као индивидуална потреба, него као улога која има ширу друштвену важност. Диференцираност индивидуалне мотивисаности и перцепције опште мотивисаности родитељства уочава се у различитим преференцијама појединих мотивационих фактора. Најчешћи разлог индивидуалне жеље за родитељством јесте „љубав према дјечи“ (88,8%), па тек онда слиједи заступљеност става „заснивање породице“ (11,2%). Доживљавање родитељства као смисла живота уједначено је присутно међу младима оба пола.

Већина испитаника, односно 490 или 98% одговорила је да су планирали рођење првог дјетета, а свега њих 2% да није. На питање да ли желе још дјеце у односу на постојеће стање у породици породице су се изјасниле са 50% да желе, а 50% да не желе. Према анализи одговора о оптималном броју дјеце утврђено је да се преферира двоје или троје, а само 1,3% жена је навело четворо дјеце као потребу идеалне породице. Свега 2% њих жели једно дијете, што је охрабрујући податак за будуће кретање наталитета.

² Резултати анкете су приближни стварном стању живорођених према реду рођења дјетета (подаци РЗС за 2013.годину)

Анализа репродуктивних норми обухвата интерпретацију ставова о оптималном, жељеном и очекиваном броју дјете. Ријеч је о тежњама и жељама да се има одређени број дјете и о процјени могућег репродуктивног понашања, имајући у виду лимитирајуће и инхибирајуће дјеловање реалних услова и контекста у којем се репродукција остварује. У погледу жељености преовлађују ставови о троје дјете (39,51%) и двоје дјете (37,76%), док су ставови о већем броју дјете (четворо и више) присутни код скоро сваког петог испитаника (19,23%).

Испитаници имају издиференцирани став у погледу очекиваног броја дјете. Преовлађујући су ставови да је број очекиване дјете двоје (54,83%). Троје дјете очекује 25,80% испитаника, док је број младих који очекују једно или више од троје дјете знатно мањи у односу на број оних који очекују двоје или троје дјете.

Објашњење очекиваног броја дјете заснива се на евалуацији могућих чинилаца, с обзиром да је ријеч о испитаницима од којих још један број нема искуство родитељства. Млади сматрају да ће на њихову одлуку о могућем броју дјете највећи утицај имати финансијски фактор (38,7%), док је њих 37,0% имало одговор друге природе. Одређени значај у погледу предиференцираности за очекивани број дјете имаће и адекватно рјешење стамбеног питања (8,5%), здравствено стање (6,5%) и професионалне обавезе (6,5%), те остали одговори 2,8%.

Највећи број испитаника у рубрици *очекивани број дјете* одговорио је – двоје дјете, што је 55% од укупног броја испитаника. Једна четвртина њих очекује да има троје дјете (25%), док се 9% у овом тренутку одређује за само једно дијете. Преостали број се није изјаснио.

Према подацима из анкете највише испитаника је имало стално запослење (34%), потом слиједе домаћице (28%), док је незапослених 22,3%. Пољопривредом се бави 1,1% испитаника, а 12,3% су они који се баве привременим, односно сезонским пословима.

Четвртина испитаника је истакла да ради у приватном предузећу (25%), затим у јавном (17%), властитом (9%), а близу половине (49%) није навело ни једно од понуђених одговора.

Лоше финансијско стање је основни разлог за неостварени број жељене дјете (38,7%). Њих 32% навело је разлоге друге природе, док су неријешено стамбено питање (8,5%) и здравствени проблеми (6,5%) наведени у мањем броју. Потешкоће у подизању дјете навело је (6,5%), а у истом односу и професионалне обавезе (6,5%).

Упркос свему, већина испитаника је одговорила да се налазе у добром материјалном стању, подразумијевајући под тим ријешено стамбено питање и једног запосленог члана породице. Анализирајући цјелокупну ситуацију у

којој живе, већина испитаника је задовољна начином на који опстаје у тешким животним условима, страхујући да може доћи и теже економско стање.

Табела 3: Оцјена економског стања породице

Веома добар	Добар	Лош	Веома лош	Не може се оцјенити
15%	58%	18%	5,5%	2,5%

Извор: Резултати анкетног истраживања, Педагошки факултет, 2014.

Репродуктивно здравље према дефиницији Свјетске здравствене организације представља стање потпуног физичког, менталног и социјалног благостања у свему што се односи на репродуктивни систем, а не само одсуство болести и неспособности.

Здравствено прихватљив, односно репродуктивни модел репродуктивног понашања подразумејува:

- да се трудноћа реализује између 18 и 35 година живота жене;
- да размак између два порођаја буде најмање 2,5-3 године;
- да се рађају жељена дјеца;
- да их буде највише четворо (Пашалић и други, 2006).

Табела 4: Репродуктивно здравље

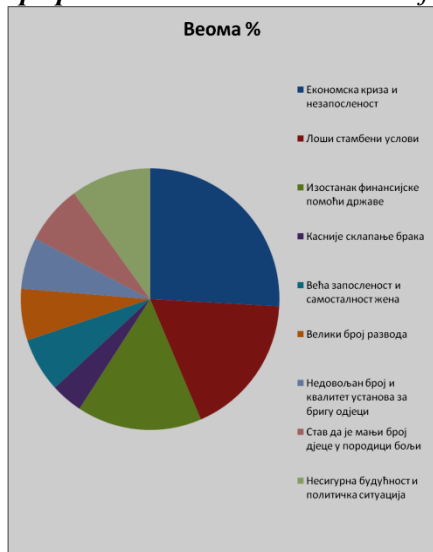
Ванматерична трудноћа	Спонтани побачај	Мртворођено дијете	Намјерни прекид трудноће	Нису имали поремећаја
1,7%	15,3%	0,6	6,8%	75%

Извор: Резултати анкетног истраживања, Педагошки факултет, 2014.

Анализом наведених одговора долази се до сазнања да је репродуктивно здравље испитаника доста добро. Свега 1,7% породиља је имало ванматеричну трудноћу, 15,3% је имало спонтани побачај (неповољан податак), а 0,6% је родило мртво дијете. Намјерни прекид трудноће извршило је 6,8% породиља, док је 75% навело да нису имали одређених поремећаја.

Колико наведене појаве утичу на бројност чланова породице, испитаници су оцијенили на сљедећи начин: 29,3% се изјаснило да утичу, 35,3% да не утичу, и 35,3% не знају да ли је то био разлог или подстицај за довољан број рађања. Сматра се да одређене подстицајне мјере могу стимулативно дјеловати на рађање уколико су примања редовна.

Графикон 1. Колико наведене појаве утичу на смањење броја рођења дјеце

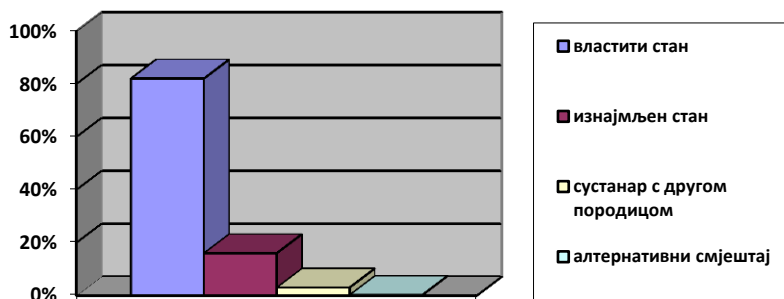
Мало %	Нимало%
1,5	0
29,2	3,2
36,1	4,6
62,8	21,7
54,6	20,3
55,2	20,3
44,07	31,5
26,9	45
39,1	19,4

Извор: Резултати анкетног истраживања, Педагошки факултет, 2014.

Економска криза и незапосленост утичу и на унутрашње односе у породици, уносећи осјећај преживљавања, а не стабилног животног стандарда (98,5 %), што се може назвати условним фактором повећања породице. У великој мјери запосленост жена у приватним секторима, као и „амбиције за каријером“ лимитирају број жељене дјеце, углавном због немогућности породилског одсуства и недовољног времена за бригу о дједи (25,6%). Несигурна будућност и политичка ситуација такође су допринијели неповољним трендовима развоја савремене породице.

Недостатак довољног стамбеног простора (68,4%), такође битно утиче на бројност чланова у породици, прије свега због саме скучености простора, као и нарушавања приватности и личних слобода и активности. Према анализи стамбеног простора највише породиља живи у властитој кући (80, 20%) са просјечном површином од 95 м², у изнајмљеном стану просјечне површине од 52м² живи свега 16,6%, породице сустанари с другом породицом на површини од 81м² чине само 3% испитаника а као корисник алтернативног смјештаја изјаснило се само 0, 2% породица.

Графикон 2. Стамбени простор породица.

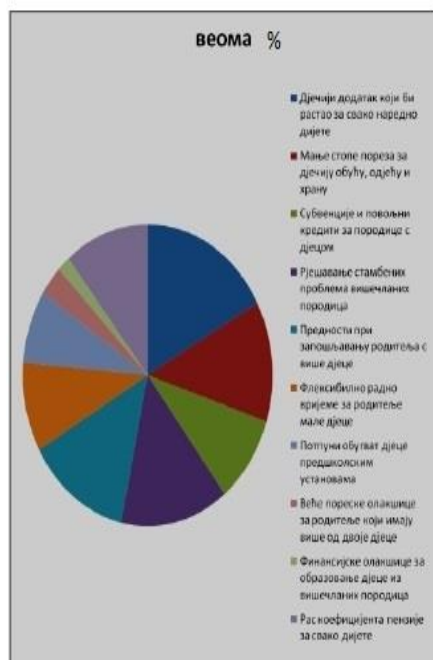
Извор: Резултати анкетног истраживања, Педагошки факултет, 2014.

Породица је институција о чијим потребама и захтјевима треба удовољити у смислу здравственог стања, школовања, запошљавања. Према анкети, 11,1% испитаница се изјаснило да би органи локалне власти требало да подстичу рађање у оквиру активирања локалне популационе политике, да је то задатак државне власти сматра 6,2%, а да је то заједнички задатак оба нивоа власти 82%. Дакле, подстицајне мјере у популационој политици задатак су свих органа власти у циљу достизања нивоа рађања за просту репродукцију становништва (2,1 дијете по жени).

Апсолутна већина анкетираних (64,1%) сматра да републички и локални органи власти могу, а и да треба да утичу на репродуктивно понашање појединаца и парова доношењем мјера популационе политике.

Посматрајући лошу економску ситуацију и перспективу развоја у будућности, 57,8% испитаника би жељело помоћ при подизању дјеце и њиховом школовању у наредном периоду, док 35,6% испитаника сматра да помоћ државе није потребна, јер имају боље финансијско стање и дјецу рађају зато што су жељена, а не због материјалне помоћи власти, а само 6,5% њих је дало изјаву да те мјере не утичу на њихове ставове о жељеном броју дјеце.

Графикон 3. Колико би свака од следећих подстицајних мјера омогућила боље услове за рађање и одгој

Мјера	Мало%	Нимало%
Дјечији додатак који би растао за свако наредно дијете	8,2	0
Мање стопе пореза за дјечију обућу, одјећу и храну	25,5	6,5
Субвенције и повољни кредити за породица с дјецом	40,5	9,1
Рјешавање стамбених проблема вишечланих породица	17,5	7,6
Предности при запошљавању родитеља с више дјеце	20,9	8,9
Флексибилно радно вријеме за родитеље мале дјеце	35,6	11,9
Потпуна обућа дјеце предшколских установа	37,3	14,8
Веће пореске олакшице за родитеље који имају више од двоје дјеце	58,6	26,4
Финансијске олакшице за образовање дјеце из вишечланих породица	5,6	84,6
Раскоefficientа пензије за свако дијете	36,5	5,4

Извор: Резултати анкетног истраживања, Педагошки факултет, 2014.

Сасвим очекивано, највећи број испитаника је апострофирао дјечији додатак као најбитнији подстицај за повећање стопе рађања. У системским мјерама популационе политике у многим земљама свијета ово је једна од најефикаснијих мјера за подстицање рађања.

Послије одређивања кохорте жена којој треба створити оптималне услове за репродукцију, потребно је јасно артикулисати паритет, тј. број жена са потребним бројем живорођене дјеце који обезбјеђују замјену генерација (Пашалић, 2006). Стопу укупног фертилитета од 2,1 дјетета по мајци могуће је обезбиједити са различитим паритетима.

Табела 5. Модел оптимума рађања у Републици Српској, према реду рођења дјетета (2013.год.³)

Ред Рођења	Стање		Модел оптимума			Мањак
	% жена	број дјете	% жена	број дјете	%	број дјете
1	46,0	4 375	52,0	8 682	-49,6	-4 307
2	37,1	3 530	30,0	5 009	-29,5	-1 479
3+	16,9	1 605	18,0	3 005	-46,6	-1 400
Тотал	100,0	9 510	100,0	16 697	-43,0	-7 187

Извор: Пашалић, С. и други (2006). Демографски развој и популациона политика Републике Српске, ИП Младост, Бијељина

У Тбели 5. уочавамо да је једино прогресија од првог ка другом дјетету задовољавајућа. Највећи проблем је одсуство рађања уопште, а затим прогресија од другог ка трећем дјетету.

Питање одговора на проблем недовољног рађања у Републици Српској је, међутим, изузетно сложено услед недостатка сазнања у погледу достизања нивоа рађања потребног за обнављање генерација. Искуства развијених земаља указују да, без обзира на значајне разлике у економским, друштвено-политичким и вриједносним системима, као и институционалној основи популационе политике, постоји значајан степен униформности у погледу циљева, праваца мјера, као и дефинитивног израза примијењених мјера. Но, максимални утврђен ефекат је пораст завршеног фертилитета до 10%. Разматрање недовољне ефикасности мјера које се спроводе указује да политички одговор на ово питање мора бити интензиван, цјеловит, истраживачки, директан, дугорочан, стратешког типа.

Планирање породице и ефективност рађање у групи жена у фертилном периоду најдиректније утичу на демографски развој школске популације. Анализом опште стопе наталитета Републике Српске евидентно је да она спада у ниске стопе (око 7‰), што се односи и на бруто стопу фертилитета.

Стратешки циљ Републике Српске је достизање нивоа тзв. стационараног становништва (изједначен број рођених и умрлих), односно очување постојећег контингента становништва.

База података о рађању становништва Републике Српске постоји од 1996. године и на основу тих података могу се пратити ученички капацитети.

³ Постоји могућност да се примијени и модел завршног паритета у обезбјеђивању нивоа замјене генерација према удјелу мајки са троје дјете

Генерације ученика рођене од 1996. до 2003. године уписиване су у први разред основне школе у просјечном омјеру око 83%, што указује на чињеницу да је Српска емиграциони простор из које одлази знатан број репродуктивног становништва, а то се најдиректније одражава на смањивање основношколске популације у квантитативном и квалитативном смислу.

Укупно бројно кретање основношколске популације показује два тренда. Први је изражена стабилност у школским годинама од 1995/1996. до 1999/2000. године. Већ од наредне 2000/2001. године евидентан је нагли пад броја ученика у основној школи. Овдје се ради о генерацијама која су рођена у рату, као и последицама смањеног наталитета, односно емиграције виталног становништва из Републике Српске (Пашалић, 2007).

Табела 6. Бројно кретање основношколске популације у Српској⁴

Школска година	Укупан број ученика	Рођени за упис у школу	Уписани у I разред
2003/04.	125.856	(2003) 12.066	10.707
2006/07.	116.206	(2004) 11.917	10.637
2011/12.	100.966	(2005) 11.638	10.469
2012/13.	98.599	(2006) 10.524	10.133
2013/14.	97.300	(2007) 10.110	9.900
2019/20.	90.000	(2013) 9.510	8.900

Извор: Пашалић, С. (2012). Пројекције развоја школске популације. Гласник Антрополошког друштва Србије 47, стр.203-2012.

Поред константног смањивања укупне ученичке популације, индикативно је континуирано смањивање броја уписаних ученика у први разред у односу на број рођених генерација, које се шест година након рођења уписују у основну школу, што је последица природне депопулације и негативног миграционог салда у Српској.

У процесу неповољних демографских трендова у Републици Српској, који се најдиректније одражавају и на образовни систем у цјелини, посматрано из демографске перспективе, једно од стратешких питања је и шта треба да одликује школа будућности.

До 2020. године сви дјечаци и дјевојчице законом предвиђеног школског узраста (минимално 99% кохорте), без обзира на социо-економске,

⁴ Према пројекцијама демографског развоја школске популације, 2021. године укупан број основношколске популације смањиће се испод 90 000.

здравствене, регионалне, националне, језичке, етничке, вјерске и друге карактеристике, треба да буду обухваћени са квалитетним основним образовањем и васпитањем из којег осипање није веће од 2% (тј. завршава основну школу 97% кохорте), не само на националном нивоу, већ и за категорије дјеце из осјетљивих група (сеоска, ромска, сиромашна дјеца и дјеца са сметњама и тешкоћама у развоју).

Стопа завршавања основне школе је 99%, међутим методологија рачунања овог податка је таква да он говори колико је дјеце изашло из деветог разреда, али не колики је проценат од уписане генерације завршио основну школу (не прати се кохорта). Стопа завршавања основне школе код дјеце са села је знатно нижа (97%, 2012), постоји тенденција мањег завршавања међу дјечацима и пораста стопе завршавања међу девојчицама. И међународна испитивања указују на тренд да су дјечаци мање успјешни у школовању.

Веома значајни индикатори за стварање савремене школе будућности су, поред демографског развоја, и подизање квалитета наставника и ученика.

Подизање квалитета наставника један је од најдјелотворнијих начина да се унаприједи квалитет образовања. Нажалост, и поред одговарајуће квалификационе структуре евидентна је ниска обученост наставника за савремени концепт учења/наставе и реализацију постављених циљева и стандарда. У пракси још увијек доминира стари концепт образовања наставника; постоји негативна селекција наставника (слабији студенти иду на наставничке смјерове на факултетима); неуједначен је квалитет обуке студената будућих наставника на факултетима, мало је практичног рада, недовољно психолошко-педагошко-методичке обуке, не постоји обука за савјетовање, за рад у комбинованим одјељењима и малим школама; полагање стручних испита и полагање за лиценцу измјештено је с наставничких факултета, па је тиме ангажован мањи број компетентних стручњака и нижи је квалификациони ниво за оцјену психолошко-педагошке обучености будућих наставника.

Коначно, образовање и наука би требало да буду приоритети за улагање и развој у Српској у наредном петогодишту. Од ваљаности избора приоритета за наредни период зависиће будући развој земље, али и савремене школе будућности.

Закључак

Цјелокупну слику Републике Српске одликује све неповољно економско стање, поремећено брачно тржиште, одгођено рађање, „одлив мозгова“ (brain drain), што доводи до недовољног рађања и депопулације. Спроведено истраживање указало је на проблеме породица у погледу

недовољног рађања у односу на жељени број дјеце у породици, као и на могућа рјешења која би довела до промјене структуре савремене породица што би резултирало повећањем броја дјеце предшколског и школског узраста. Када би све жене у фертилној доби родиле онолико дјеце коју би жељеле, занемарујући негативне трендове који на то утичу, број становника би се повећао скоро на ниво који би омогућио просту репродукцију у Републици Српској. Мјерама популационе политике треба подстицати рађање дјеце по реду рођења (од првог до четвртог), како би се постојеће стање у Српској приближило оптимуму (16 000 рођених на годишњем нивоу).

Економски развој је још увијек лимитирајући фактор планирања савремене породице, односно већег броја рађања. Промјене у општој стопи natalитета су у директној вези са друштвено-економским аспектима живота. Из године у годину број уписаних ученика у први разред је све мањи, а то у коначном смањује цјелокупну основношколску популацију. То су, сасвим извјесно, врло неповољни индикатори за стварање савремене школе будућности.

Квалитет образовања у велокој мјери зависи и од образовања наставничког кадра, који ће се моћи прилагодити захтјевима савремене школе будућности.

Литература и извори:

- Анкета о домаћинствима и сиромаштву у Републици Српској (2007). Бања Лука: Републички завод за статистику.
- Голубовић, З.(1981). *Породица као људска заједница. Алтернатива ауторитарном схватању породице као система прилагођеног понашања*. Загреб: Напријед.
- Маринковић, Д. и други (2008). *Анализа демографске ситуације и спровођења пронаталитетних мјера и активности у Републици Српској: пројекат*, Бања Лука, Министарство за породицу, омладину и спорт Републике Српске.
- Маринковић, Д. (2010). *Демографски развој и спровођење мјера популационе политике у Републици Српској*. Нови Сад: Матика српска бр. 131. 33 – 43.
- Маринковић, Д. (2014). *Демографске детерминанте популационе политике Републике Српске*. Бања Лука: Графомарк.
- Пашалић, С. и други (2006). *Демографски развој и популациона политика Републике Српске*. Бијељина: Младост.

Пашалић, С.(2007): *Демографски развој школске популације и оптимализација мреже школа у Републици Српској*. Бања Лука: Министарство за породицу омладину и спорт, Републички савјет за демографску политику.

Пашалић, С. Пелемиш, М., Мандић, Д. (2011). Транзиција малих сеоских школа и оптимализација мреже школа у Републици Српској. *Нова школа*, Педагошки факултет Бијељина,

Пашалић, С. (2012). Пројекција развоја младе (школске) популације у Републици Српској. *Гласник Антрополошког друштва Србије*, бр. 47, 203 – 2012.

Pašalić, S., Mandić, R. (2014). *Influence of future demographic movements on development of Republic of Srpska*. Novi Sad: Matica srpska.

Rada Mandić, Lidija Gočević, Biljana Pašalić, Snježana Simić, Soka Jović, Vesna Đuka

FAMILY PLANNING IN THE PROCESS OF THE DEVELOPMENT OF SCHOOLS OF THE FUTURE

Summary

The importance of this scientific research lies in defining and determining the structure of modern families in Republic of Srpska, that directly effect the future state of preschool and school age population. The aim of the research is to determine the influence of demographic determinants of development (economic, social, health, cultural, educational, political, etc.) on the shaping of the modern family, as well as the motives and reasons for realized or unrealized reproduction, obtained from the attitudes and opinions of the respondents. Unfavorable demographic situation in our country is the result of unfavorable trends, which results in aging of the population, reducing the working age of the population, reducing the proportion of young fertile women, and permanent abandonment of villages, so that families have to adapt to modern life in a city. All this neglects the role of a woman as the main carrier of reproduction. The number of births in one year has a direct impact on the number of preschool and school age population. The general fertility rate is the main indicator of students' capacity. In order to analyse attitudes about family planning, we used a method of random sampling which included 500 female subjects, average age of 27, from different rural and urban centers. The significance of this paper is reflected in the results that show the potential number of children that could sit in the future classrooms. The research conducted indicates the current state as well as the problems and possible solutions that would have positive impacts on family planning in the near future.

Keywords: family, population policy, preschool and school age population.